

VARTAI
Į ABI
PUSES

Viktoriją Daujotytę
kalbina Marijus Šidlauskas

Alma littera

Netikėtai sąmonėje išniręs vaizdas – *vartai į abi puses*.

Ryškiai matau, taip ryškiai, kad skiriu ne tik spalvas, bet ir atspalvius, jų kaitą, blukimą. Tvorą, kurią senutis tvarkė dar ankstyvą pavasarį, prieš žemės darbus. Dar negyvenome toje troboje su senučiais, antrame jos gale, su broliuku Filiumi buvom atbėgę iš gretimos (tik per kelią) Starodumskinės (Daugėlių dvaro, kurio savininkai jau buvo išvežti). Filiukas paduodavo senučiui surūdijusias ištiesintas vinas (naujas taupydavo, ta pati vinis tarnaudavo daug kartų), o aš tik šiaip žioplinėjau. Ant žemės buvo pamestas ryšelis dar vos prasprogusių žilvičių vytelių. Pasiėmiau vieną ir pliaukšėjau per žolę. Apžiūrinėdami tvorą nuėjom iki alksnyno, grįžom genečiu. Seniau, kai dar gyvenę „ant savęs“ (neužmiršau to svarbaus pasakymo, tikriausiai taisytino), čia buvęs bandtakis, ginę gyvulius į ganyklas, avis išleisdavę iš *žardynos* (žardienos). Genetys mums jau tebuvo vieta, kur tarp gražių, rudenimis išvien švytinčių šermukšnių augo ir labai gera vasarinė obelis, kur bene pirmosios prisirpdavo žemuogės. O žardieną tebežinojom – aptvertas plotas apie seną tvartą ir daržinę, dažniausiai joje ganėsi avys. Tą tvorą senutis ir lopė. Broliukas ieškojo skylių ir bandė pro jas pralįsti. „Matai, tu jau didumo kaip avinukas, – sakė senutis. – Jei tu pralendi, tai ir avis gali pralįsti, reikia užtaisyti.“ Paskui grįžom prie vartų, jie buvo kiek pakrypę, sunkiai užsidarė. Senutis sukėlė naujus ramsčius, o iš liaunų žilvičių susuko raiščius, tokias grįžtes, ir jomis prie paramščių pritvirtino vartus. Lengvai kilstelėjo, paskui lopeta

nulygino, pažemino apačią. Leido mums pabandyti – vartai lengvai kilnojosi, darinėjosi. Ir, kas nuostabiausia, – į abi puses. Filiukas, apžergęs vartų viršų, dar pasisupo.

Po keliolikos metų – grįžau iš Vilniaus, gal bulviakasiui, jau rugsėjis, šaltas vakaras, vėjas. Goglinėjau po rugieną, ėjau iš pietryčių pusės, kur būta seno, jau mažai bevažinėjamo, bevaikštomo keluko pro senus kultūrinius lazdynus sodno gale, palei žardienos tvorą. Prie vartų – avių pulkelis, šiurkščiavilnės, baltagalvės, dvi senos avys ir penki ar šeši jau rudeniniai ėriukai. „Suleisk avis, kad eini, – nuo trobos pašaukė mama, – šalta bus naktis, o ir vilkas ar koks valkata šuo gali įsisukti, gal nujaučia, kad prie vartų grūdasi.“ Atrišau vartus ir staiga pamačiau, kad tebelaiko tie patys žilvičio raiščiai, tik dar perrišti virve, sutvirtinti, išbalinti saulės, lietaus, vėjo. Kilstelėjau, lengvai atvėriau. Avys, šilta vilna braukdamos per mano ištiestas rankas, suėjo į pastogę. Pastūmiau, vartai taip pat lengvai atsidarė į kitą pusę. Kai suleidi gyvulius, patogiau vartus pastumti į priekį. Kai išleidi, – atgal. Perbraukiau ranka per ažuolinius paramščius, suskilinėję, suaižėję, bet dar stiprūs.

Ir dar sykį, jau dabar, tarsi permąstant savo gyvenimą, – vėl prieš akis tie seni vartai, seno, tikriausiai labai seno gyvenimo žymė. Kiek dabar tų vartų, modernių moderniausių, tik paspaudi mygtuką, ir atsidaro. Gražių, stiprių, netgi šiuolaikinių kalvių iškalinėtų. Tiesiog tvirtovės apie Vilnių. O aš atsimenu *tuos*. Mintyse kilsteliu juos, taip, atsiveria, atsidaro į vieną ir į kitą pusę. Avys grūdasi ir suleidžiamos į vidų, ir išleidžiamos. Imu jausti metaforą, jos artėjimą, kilimą iš pačių kasdieniškiausių gyvenimo daiktų, reiškinių. Reikia tik laiko, daug laiko, bet gali užtekti ir trupinio, jei tik sąmonė jį suintensyvina, išdidina, keleriopai padaugina. Ar nėra taip, kad ateina toks žmogaus laikas, kai sąmonės vartai ima darinėtis į abi puses, kai esi lyg kokioje būties pusiausvyroje: jau turi praeities, jau gali ją apmąstyti, jau prisiminimų rasa vilgo pavargusias akis, bet dar turi ir ateities, dar kažkas atsidaro. Dar nenoriu sakyti, kad mano sąmonė darinėjasi tik į praeitį. Ne, dar turiu darbo, dar turiu ką veikti šiame pasaulyje, vis dar pilname spalvų ir vis dar įžiūrimų atspalvių. Ji buvo šviesiai žalsva – ta jaunų, liaunų žilvičio šakelių spalva ankstyvą pavasarį,

kai su senučiu ir broliuku lopėm seną tvorą ir taisėm vartus, atsidarančius į abi puses. Ji man ne sykį pasikartojo – ir tuo samaninės spalvos megztuku, kurį mama su babūnėle nupirko iš čigonės, vaikščiojusios „su kromu“, lyg pakeitusios prekybininkus žydus, kurių jau nebebuvo. *Didelė bajuorėška* pavadino babūnėlė tą šviesiai žalsvą samaninę spalvą. Taip ir liko. Ir liko visam gyvenimui. Gal tiek to mano bajoriškumo – spalvai pajusti, vartams, atsidarantiems į abi puses, kaip metaforai suvokti. Daug daugiau bajorystės kaip didelio opumo garbei, savigarbai, principams iš protėvių paveldėjo jauniausia sesuo Nijolė ir sūnus Jurgis.

P. S. Gal tikrai, gal tie netikėtai sąmonėje iškilę, pasirodę *vartai į abi puses* gali būti šios pašnekesių knygos pavadinimas?

Baltijos kelias (1989 08 23). Jurgis su mano pasiūta vėliava, šalia Antanas, dešinėje – Linas Broga. Romanos Brogienės nuotr.

Kalbindamas mane, Marijau, Tu vis pasitelki į pagalbą žmones, kurie buvo, gal ir tebėra man palankūs. Vis laukiu, kada užsiminsi apie Valdą, Valdą Kukulą. Su Vaidotu Dauniu jie buvo mano riteriai, ne sykį gynė nuo visokių laikraštinų užsipuolimų. Ir dabar yra jaunesnių, kuriuos seku, – jų darbus, žingsnius, tekstus, laikysenas. Jaučiu, kad ir jie man yra palankūs. Bet juk yra kita pusė – ir tarp vyresnių literatų, literatūros tyrinėtojų, yra žmonių, kuriems nesu priimtina. Mūsų pašnekiesiuose reikėtų į tai atsižvelgti, kad ir ta *kita pusė* dalyvautų. Nenoriu rodytis teisi ir išmintinga, nesu tokia, neduota. Dargi ir nesistengiu. Ir tie, kurie turi kokių išskirtinesnių galių, patys to nežino. Gal galima turėti ir nežinant, kad turi. Beveik tiksliai (ir kūnu) jaučiu palankumą ir nepalankumą. Ne tik žmonių, bet ir vietų, lyg kas kuždėtų: išeišk iš čia, nuo to ar tų pasitrauk. Arba atvirksčiai – glauskis, būk. Ir man žmonės nėra vienodi, tik stengiuosi savo priešišumą įveikti, neparodyti, juolab kur nors jo nepanaudoti. Nemanau, kad kokia nors teisybė turi būti režيامa į akis; kai jau „reži“, tai ir padidini, įskaudini. Nebent tą mažą teisybę, kurią jauti, pasisektų pasakyti ramiai, nekeliant balso. Bet juk nesiseka, bent man nepasiseka. Užsidegu, tad ir perdegu, nors gal taip iš šalies ir neatrodo.

Toliau laikysiuos, kiek pajėgsiu, Tavo klausimų, bet dažnai jau ir atsakymų, sekos. Tavo palankumas turi stiprinti mano savikritiškumą.

Tie likimiški susitikimai – prisitaikymai... Tie stebuklai susitikti, būti lyg pritrauktai.

Ir susitikimai literatūroje, taip, jie man įvyksta, kažkokių atitikimų – kartais tik *vos vos* – jutimas, taip, tai yra. Lyg kokį ratą apeinu. Seniai, gal daugiau nei prieš dvidešimt metų, Bilaišiuose, kaime prie Šventosios, rugpjūčio pabaigoje po kelių dienų lietaus iššvietė saulė, ėjau keliuku per miežių lauką – ir toks drėgnų, dar nesubrendusių grūdų kvapas šilumoj, toks plūstelėjimas sąmonėje, kad vienas po kito ėmė ryškėti literatūros vaizdai, vaizdiniai. Marius Katiliškis, Romualdas Granauskas, Juozas Aputis. Toj atšilusių miežinių kruopų žemėj jie visi buvo įrašyti, reikėjo tik perskaityti. Įrašyti pasakojimais, žmonių likimais, balsais, tuo labai subendrintu ėjimu kvepiant grūdams, drėgnai ir šiltai žemei. Parašiau kažkokį tekstą, gal „Metams“, į jį reagavo Valdas Kukulas – tai literatūros skaitymas iš gyvenimo. Maždaug taip – ne gyvenimo iš literatūros, o atvirkščiai.

Tą seniai mano horizonte pasirodžiusį *vos vos* yra pastebėjęs Sigitas Geda. Ir tarp žmonių, ir kūryboje, ir jos aiškinimuose ribos tikrai *vos vos*. Sunku ir pastebėti, ir išsaugoti.

Dėl tų gyvenimiškų sampynų – na, kažkas yra. Nėra, o kartu yra. Kai susitikau Antaną, galėjau labiau pasitikėti, lyg jaučiau, kad tai jau yra buvę, vadinasi, gali būti. Kad Šatrijos Raganos „Viktutė“ ne šiaip sau. Gal tai tiesiog literatūros perteklius sąmonėje, bet gal ir pasitikėjimas literatūra, kad ji tiesia kelius tiems, kurie juos jaučia, nuspėja. Kai pradėjau galvoti apie Dionizą Pošką ir jo *darželį*, tų dokumentų apie Daujočių valdytos žemės pardavimą dar nebuvau mačiusi. Bet mane tas *darželis* iki šiol traukia kažkokiu atpažįstamu savumu, lyg būčiau jame buvusi, jį „taisiusi“ (*jau reiktų darželį pataisyti* – taip sakydavo mano giminės vyresnės moterys). Panašių darželių buvau mačiusi jau ne dvaruose, o senovinėse senelių sodybose: apie 1950-uosius žemaičių sodybos, kurios išliko, iš kurių žmonės nebuvo išvežti, tebuvo mažai pasikeitusios. Didelės žemaičių sodybos nelabai tesiskyrė nuo mažų dvarų. Į mergaitę kas mandagesnis galėjo kreiptis ir „panelė“. Ir aš buvau panelė – bent vienam senam bajorui Boleslovui Šliogeriui. Ir Šatrijos Raganos kūryboje ta *panelė* manęs netrikdė. *Pana Vladislava*, ne, ne Vladislava, buvo tėvo pusseserė, mano vaikystėje gal jau keturiasde-

Mano Jurgis įžengia
į Sarbievijaus kiemą.
Su Kęstučiu Urba
(apie 1980).

šimtmetė, aukšta, liekna, tamsiaplaukė, su auskarais ausyse ir žiedu ant rankos, nors varganų vargiausia, iš išardyto pokario gyvenimo. Bet buvo, buvo tokia, kokia buvo iš savo vidinės prigimties. Tokia ir išliko aplinkybėms rūsčiai keičiantis.

Sūnaus gimimas yra reikšmingiausias įvykis mano gyvenime. Rizika, sunkus laukimas ligoninėje ir didelis džiaugsmas. Gimė Jurginių išvakarėse, balandžio dvidešimt antrąją. Be dviejų svarbių Jurgių – Lebedžio ir Baltrušaičio, – ne mažiau svėrė ir jo senelis Jurgis Pakerys, tikras Jurgis, Jurginių kūdikis. Nebuvo kito pasirinkimo. Mano mamai vardas nepatiko, *švysi žmuonis, vuo vards kap kaima Jurgiū...* O prieš tai – žinios užsilaukę tėvai išvažiavo į Varnius paskambinti, ilgai sėdėjo pašte, pagaliau sujungė, tėvas kaip drąsesnis paėmė ragelį ir išgirdo tą žinią, aplenkė

Antano jau išsiųstą telegramą. Tėvas metęs ragelį ir verkdamas išbėgęs po duris, mama persigandusi. Iš džiaugsmo, – ištaręs. Mama vis perpasakodavo. Neužmiršau. Tų tėvo ašarų neužmiršau. Labai jiems rūpėjau. Turėjau tėvus, ir Jurgis turėjo senelius, tik mano tėvą neilgai, bet vieną vasarą dar padirbo jam vežimėlį akmenukams vežioti su alksnio tekinkais, *ripkomis*, parodė, kaip galandamas dalgis, paskui pats *dalgiuodavo* brūžindamas kokį gelžgalį. Turėti tėvus, jų labai neįskaudinti – tai labai svarbu. Paskui, kai jų netenki, to įskaudinimo ilgai negali užmiršti, jis išauga iki kaltės. Iš dabartinių ideologijų labiausiai, tiesiog širdimi priešinuosi tradicinės šeimos griovimui, bandymams ištrinti motinos ar tėvo pirminę svarbą. Jei vaikas turi motiną ir tėvą, turi ir giminę, senelius. Ar galiu užmiršti, ką man pasakė mažytė Salomėja (ketverių metų), – jei mūsų tėvams kas atsitiktų, mes su Monika paskambinsim jums ir pereisim pas jus gyventi. Kad pasaulyje būtų saugiau, reikia turėti atsarginių kelių. Ir vaikas tai jaučia.

Dukraitės
Monika ir
Salomėja –
labai mylimos
(2007).

Keliais žodžiais apie to laiko, kai susilaukėme sūnaus, žmonių santykius katedroje. Lyg paliudiju ką. Buvom dėmesingi vienas kitam, žinojom vienas kito gyvenimus, vargus, dalyvavom juose. Dabar manau, kad tai buvo ir viešojo gyvenimo trūkumo kompensavimas. Viešasis gyvenimas buvo svetimas, ten žmonės galėjo dalyvauti tik su kaukėmis. Kažkur turėjo būti tikra. Ir tas tikrumas kaupėsi žmonių santykiuose. Dar į ligoninę atėjo kelios moterys iš abiejų katedrų (kalbos ir literatūros), Elenos Bukelienės ir parašyta buvo – tegu bus Jurgis, Jurgiukas. Sunku patikėti, bet namuose aplankė ir santūrioji Petrutė Česnulevičiūtė, jos atneštas žalsvas asilėlis su vienu nulūžusiu ratuku iki šiol išliko, kai pamačiau Donaldo Kajoko knygą, *kurčias asiliukas* keistai prisitvirtino prie to žaislo. Net vyrai, patys artimiausi, buvę dėstytojai, darbų vadovai – Donatas Sauka ir Juozas Girdezijauskas, – aplankė. *Reikia susipažinti su Jurgiu*, – rimtai, be šypsenos ištarė Juozas. Galiausiai studentai iš kuruojamo kurso, kelis jau paminėjai. Atsimenu, kad studentų buvo drovu. Drovu ant rankų laikyti kūdikį. Apskritai – namuose prarasdavau galią, kurią lyg ir jausdavau katedroje ar auditorijoje. Bandžiau įveikti šį savo silpnumą, tikrai buvo tos bandelės, gal dar kas nors. Man atrodė, kad taip reikia, kad su studentais reikia bendrauti artimiau. Bet nemanau, kad iš to ką laimėjau. Jei kokį trupinį ir laimėjau, tai kitur. Namuose laimėdavo Elena Bukelienė, ji buvo *šeimininkė* – ne tik ką keptama, o ir būdama su žmonėmis. Aš ne. Man reikia savotiško tarpo, atskirumo. Studentai žinojo, kad man auditorijoje reikia katedros, atsistojusi už jos tarsi įgydavau kalbėjimo teisę ir laisvę. Nemėgstu kalbėti sėdėdama už stalo, apskritai sėdėdama. Netapau moderni, nenorėjau, kad studentai, netgi aspirantai (vėliau doktorantai), kreiptųsi vardu; susilyginti man reiškė prarasti galimybę lyg ir daugiau žinoti, bent jau galėti suformuluoti, pasakyti. *Galėjimas pasakyti* – taip, tai nėra paprasta.

Rizikuosiu prisimindama Bibliją. *Dėl tų tavo žodžių* (vėl iš atminties), – sako Kristus moteriai siroafrikietei, pagonei, ir išvaro demoną iš jos dukters. Galėjimu pasakyti (ir apie šunyčius, mintančius tos pačios duonos trupiniais) moteris, nepriklausanti Jėzaus vaikams, laimi, gauna pagalbą. Galėti pasakyti – tai prieinama ir paprastai moteriai. Nepaprastumas prieinamas paprastai. Ir gal – tik paprastai.

Stiprinti save, savo savastį, vadinasi, stiprinti savo kalbą. Mokytiis skaityti poeziją, mokytiis apie ją kalbėti. Tikėti, kad poezija pasako daugiausia. Literatūros mokykloje svarba – ir iš to, kad padeda formuotis kiekvieno atskirajai kalbai, galėjimui pasakyti, pasisakyti, išsisakyti.

Su Salomėja Nėrimi – vis pagalvodavau, kad būčiau galėjusi susitikti. Kažkaip įstrigo – man buvo keturiasdešimt, kai minėjome (keliuose vakaruose dviese su Laimonu Noreika) jos aštuoniasdešimtmetį, dar galėjome susitikti, bet, tik peržengusi to laiko mano amžiaus slenkstį, Salomėja mirė. Kalbėjau apie ją – vienmetė su ja, buvo baugu apie tai galvoti. Tarp mano, jau septyniasdešimtmetės, mylimų bendrakeleivių yra ir trimis dešimtmečiais ar net daugiau jaunesnių. Kol sūnus buvo mažas, bi-

Su Laimonu Noreika
poezijos vakare (1986).
Onos Pajedaitės nuotr.

jojau mirties. Dabar gyvenu gerokai ramiau. Jau niekam nebebūtų tokios skriaudos, kokia būtų galėjusi būti. Taip, tą 1945 metų vasarą, tą liepą, kai poetė mirė, buvau tik pusės metų. Bet ar kas mano nuošaliausioje Keiniškėje girdėjo, kad mirė Salomėja Nėris? Negirdėjo. O mama mokėjo niūniuoti kelių jos romansų žodžius, gal tik universitete suvokiau, kad tai – Salomėjos. Iki šiol prisimenu atskiras eilutes: „Daržely diemedis verkšleno“, „Myliu juodakį čigoniuką“, „Sūnau saulėto krašto, žinok, nebūsiu tavo...“ Tekstai kitokie, kiek perkeisti, bet atpažįstami. Kaip jie atklydo iki mano krašto, kas, kokie paukščiai tas sėklas parnešė? Iš kur tas sėklų lakumas?

Su Salomėja ryšys dar sustiprėjo, kai prasidėjo tas pjudymas – nereikia išdavikės eilėraščių, atsisakyti, išmesti iš mokyklos. Nežinau kaip, bet pasijutau atsakinga. Turėjau kažką padaryti. Mane palaikė Liūnės Sutemos žodžiai, Salomėjos talento pripažinimas – Julija Švabaitė parašė man laiške girdėjusi iš Juozo Lukšos-Daumanto, kad jie apie poetę viską žino. Išeivijoje sklido žinia, kad *tą sąsiuvinį* paėmęs kunigas J. Gustas, kad perdavęs kunigui K. Ambrasui. Kad tas pervežęs į JAV, kad perduota kažkokiam archyvui (paskui, rodos, ir patikslinta, kad Oksfordo universiteto). Kai mitas įsikuria (kaip ugnis), į jį vis kas nors įmeta malkų, bent kokią skiedrą. Petronėlės Orintaitės „Nekrologas Salomėjai Nėriai“, pasirašytas Jurgio Tauragio vardu. Bandžiau nustatyti to nekrologo autorystę, o Dalia Striogaitė, mano aspirantūros laikų bendrakeleivė, jau buvo išsiaiškinusi. Labai tomis moterimis pasitikėjau. Paskui pradėjau jausti savotišką ryšį, lyg pačios Salomėjos atsiliepinimus. Kodėl man, kaip tik man, o ne Vytautui Kubiliui ar Viktorui Aleknai, svarbiausiam poetės gyvenimo faktų tyrėjui, buvo leista suprasti, kad reikia kuo skubiausiai išleisti „Prie didelio kelio“, kad tai svarbiausia jos knyga? Kodėl – man? Bet tai iš įsigyvenimų – tikriausiai. Bet gal ir ne tik. Esu gavusi piktų laiškų – tokia tokią gina. Bijojau jų, stengiausi atsikratyti, niekam nerodžiau, sudeginau sodo krosnelėje. Atrodė, jei laikysiu, tai jie mane naikins. Piktai rašyti lengviau negu sakyti. Bet patyriau ir gero. Nuostabiausia buvo Panevėžys, gal jau ir 1994-aisiais, jubiliejiniais. Minėjimo vakare pamačiau, kad pirmose

eilėse sėdi keliolika žilagalvių. Mes Salomėjos Nėries mokinės, mes giname savo mokytoją, dvi iš mūsų esam tremtinės, bet ir mes ginam, – sakė man. Žemininkų kartos, Vytauto Mačernio, Pranės Aukštikalnytės bendraamžės galėjo būti tos mokinės. Gera būti mokytoja, – pagalvojau. Ne tik tada. Jaučiu, kad Salomėjos likimas yra kamuolys, kad daug surizgusių, susipynusių linijų. Kad jos asmenybės branduolys – labai stiprios energijos. Ir toks grynumas balso virš visko, kad šiuurpu. Balsas yra amžinybės aidas. Salomėjos eilėraščiuose kraštinės sueina – grožio ir šiuurpo. Užtat skambindami gitaromis Salomėją dainuoja sunkūs kaliniai ir su ašaromis akyse gieda vienuolės. Labai retai taip būna. Dabar galvoju, kad svarbiausias pranešimas iš Salomėjos mirties patalo yra tas jau bejėgės rankos judesys, gestas, kuriuo ji stūmė nuo savęs sudarkytą poezijos rinkinį „Lakštingala negali nečiulbėti“. Takas nepretenzingai fenomenologijai, sekančiai kūno kalbą. Prigimtinės fenomenologijos eilutės: „Jau šalnos baigiasi, žydės alyvos...“ Ištariu ir matau mamą – žiūri į aplink kryžių apsipynusių alyvų šviesėjančias viršūnes, ramina: jau nebereikės nakčiai apdengti *rasodos* ežikių, jau šalnų nebeturėtų būti.

2015 metų liepa – septyniasdešimt metų nuo Salomėjos mirties. Tiek ir mano gyvenimo. Jei per septyniasdešimt metų „teismas“ nesibaigia, byla jau ne žmonių rankose. Baugiausia, kad į Salomėjos kelią jau aiškiai kreipiamas ir Justinas Marcinkevičius. Apie ką norėčiau galvoti, jei dar turėčiau jėgų? Apie simbolines struktūras, sunkiais istoriniais laikotarpiais apglėbiančias kiekvienos tautos likimą, ypač rašytojų, menininkų. XX amžiuje įsigalėjo falsifikuoti teismai (ne tik garsiosios *troikos*), grįžo ir perkeltinės ešafoto reikšmės (Čingizo Aitmatovo romanas). Viešų „teismų“ atvejais viešieji asmenys turi užimti tarsi iš anksto (taip pasikartoja ir mitų situacijos) paskirtas vietas. Daug teisėjų, prokurorų (kartais iš vienos ideologinės sistemos pereinančių į kitą), maža advokatų. Kažkas turi prisiimti ir budelio vaidmenį. Lemtingose situacijose kūrybingiausieji yra paaukojami. Justinas Marcinkevičius tai žinojo. Kartais pagalvoju, kad tebegyvename viešųjų teismų, smerkimų, kaltinimų laiku. XX amžius mums nėra pasibaigęs. Toleruojami

pseudokaltinimai skatina kaltintojus, trokštančius viešumos kaip paties lengviausio „šlovės“ kelio, būtino žiniasklaidos verslui, didina jų skaičių, o advokatų vis mažiau ir mažiau. Mes elgiamės plebėjiškai, prasčiokiškai. Mums trūksta aristokratizmo, didžiadvasiškumo. „Didžiadvasių žodžių eros pabaiga“ – Valdemaro Kukulo knygos, išleistos 2004 metais, pavadinimas – aliuzija ir į Justiną Marcinkevičių. Galbūt tikrai. Kaltintojų žodynas kartais įgauna ždanoviškų intonacijų – lyg ir tas pats, tik atvirkščiai. Salomėja Nėris buvo velniškai pavykęs užsakytojų ir vykdytojų projektas. Puikus pavyzdys, ką galima su žmogumi padaryti, kaip *tai* daroma, – tiesiog „klasika“. Norinti išlikti tauta turėtų rūpestingiau elgtis su savo žmonėmis, ginti juos, jei tik įmanoma, atsižvelgti į visa, į ką įmanoma atsižvelgti. Kaltinti tik tada, jei apginti neįmanoma. Leisti ilsėtis mirusiesiems, netrikdyti jų sielos ramybės. Kam lemta išlikti – išliks. Kam lemta išnykti – išnyks. Literatūra eis keliais, kurių numatyti negalima. Kūrėjai ir toliau darys klaidų, kai negalės jų išvengti. Didžiųjų ir klaidos didelės – buvo, yra, bus. Mokyklos programose vis daugiau reikėtų leisti mokytojams pasirinkti. Formuluoti temas ir problemas, nuo kurių turi priklausyti pasirinkimai. Bet suvokti, kad Justiną Marcinkevičių labiausiai palaiko Maironis. Nereikės vieno, netrukus – ir kito. Atrodo, kad tradiciją gina gabiausieji. Sigitas Geda sutvirtino Žemaitę. Rimvydas Stankevičius savo poetinį kvadratą sustatė iš keturių M: Maironis, Mačernis, Martinaitis, Marčėnas. Tik talentingi ir tėra atsakingi. Tik nebūtinai neklaidingi.

Matyti. Mąstyti. Skaityti. Bandyti pasakyti apie tai, ką išskaitai, ką suvoki, kas tau leista. Pasidalinti su tais, kuriems tai dar svarbu. Kai nebesuprasime poezijos, prarasime ryšį tarp laikų ir erdvių, tarp žmonių ir žodžių.

Apie Ievą Simonaitytę paklausei, Tau, jos premijos laureatui, tai gal ir atskirai svarbu. Šakota buvo – prisitaikė, mokėjo prisitaikyti, bet ir orumo niekada neprarado. Taip, tikriausiai tai 1968 metai, mano baigiamieji. Jurgis Lebedys, suvokiantis jaunųjų universiteto literatų kūrybos viešinimo per konkursus svarbą. Sigitas Geda, jau baigęs universitetą. Vadinas, Lebedys tikrai jį vertino, skaitė, pasitikėjo. Ėvė kalbėjosi tik su Lebedžiu,

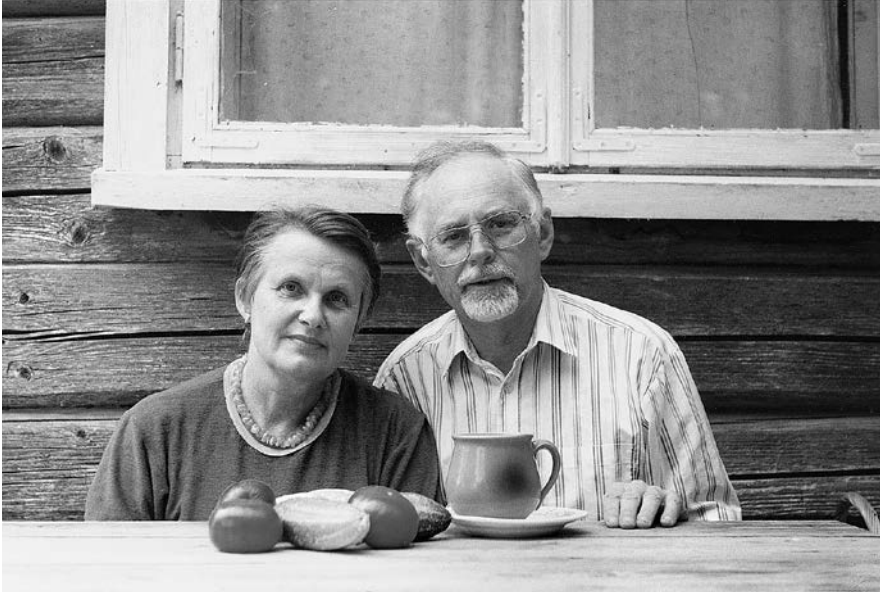

Su Rimvydu Stankevičiumi – jau svečiai Kristijono Donelaičio auditorijoje (2014).
Stasio Žumbio nuotr.

į mus, jaunus komisijos narius, dėmesio nekreipė, jokie gilesnio išpūdzio iš jos nepatyrčiau. Daug ką girdėjau (ir smulkmenų visokių) iš Romanos Dambrauskaitės-Brogienės, su kuria artimiau bendravome. Rašė disertaciją apie Simonaitytės kūrybą, Lebedys buvo jos vadovas. „Aukštųjų Šimonių likimas“ man iki šiol yra labai svarbi knyga, joje alsuoja likimas – retenybė su jo didenybe susitikti romane. Dar iš Simonaitytės – įstrigęs kūrybos ir tikrovės santykio paaiškinimas: *jei taip parašiau, tai taip ir bus buvę*. Tik reikia pridurti – *buvę man*. Galima fenomenologinio kelio pradžia. Kartais taip pagalvoju ir apie savo parašymus – taip ir bus buvę, jei to tada ir nesuvokiau.

Ieva, Ėvė Simonaitytė – viena ryškiausių mūsų kultūros *savaimukų*.

Tie *savaimukai* – galiausiai metafora, beje, mėgstama mano Antano. Jo didžiuliame sode yra savaiminių obelių – pasisėjo, išaugo – ir tokio skanumo obuolių, kad kiekvienas selekcininkas džiaugtųsi. *Bilis* – aukščiausios kokybės savaiminės obels vaisius – gavo iš sodininko vardą Bilaišių kaimo garbei; kažkas turi pamatyti, paragauti, įvertinti, pavadinti. Savęs priskyrimas *savaimukams* turi šiek tiek arogancijos. Ne miške au-

Sodyboje Bilaišių kaime su savo Sodininku (apie 1992).

gau, ne patvory. Šeimoj, didelėj giminėj, turėjau mokytojų, manau, kad rinktinių, nors gal jie irgi save laikė savaimukais. Spragos, taip – per vėlai nuoseklesnis skaitymas, per vėlai muzikos klasika, per vėlai – teatras. Per vėlai savivertė, bent jos elementai. Nebeįgyjami gražaus ir laisvo elgesio įgūdžiai, viešumos vengimas, gūžimasis savyje, manant, kad tai ne mano, ne man, kad tiems, kurie iš miestų, iš turtingesnio gyvenimo.

Ta savaiminė obelis Antano sode – taip, ji turėjo būti atkakli, išaugo pačiame pakrašty, tarsi ir nebe priklausė globojamųjų klasei, žiemą nebuvo aprišama, ne kartą apgraužta. Dar toliau kelios irgi iš sėklų išdygusios obelaitės sunyko, virto šakotais krūmynais, užmezga po kelis menkus laukinius obuolėlius. Nežinome, kaip čia yra, nors ir paaiškiname. Dėl to pamatinio nežinojimo lieka galioti likimas. Ir man tas žodis yra svarbus. Patinka jį ištarti, parašyti. Matyti parašytą.

Taip, pernelyg daug lūkesčių žmonija sudėjo į auklėjimą, į viltį, kad socialinė tvarka arba socialinė harmonija yra pasiekama. Kad galima

sutvarkyti vaikų gyvenimą. Rašau, o ausyse vis skamba Norvegijoje vykstanti mažo Lietuvos piliečio drama. Kokie nesaugūs tampame svetur, kaip man būtų baugu gyventi ne savo šaly, ne savo vietoj. Kaip visko bijočiau. Tegul jau savi dūmai graužia man akis. Tegu jau mane kapoja savieji – kaip tą kovarnį. „Vargšų jūs visada turėsite“, – cituoju Bibliją iš atminties (kaip ir poeziją – greičiausiai klysdama), o tai, aišku, negerai. Taip, visada bus kam vargą vargti – vargšų atsiranda ir iš savaimukų, ir iš tų, kurie nuo pat gimimo gerai aprūpinti. Turtas lengviau prarandamas negu vargas. Tie, Tavo žodžiais tariant, *parodomieji vargetos*, yra žmonės, kuriems skurdas yra ir jų verslas. Kai įgyji reikalingų įgūdžių, galima verstis ir iš skurdo. Neišmoksiu gražiai žiūrėti į kūrėjams atlyginamas „kūrybines prastovas“. Nežinau, kas tai yra. Nežinau, kaip jas atskirti nuo tingėjimo, išglebimo. Žinau, kad yra tokių „kūrėjų“, kurie iš vienu kūrėbos namų važinėja į kitus, turi grafikus, kur kada kokie „festivaliai“, kur pamaitina, duoda kišenpinigių. Ir tokių „vargšų“ mes visada turėsime, dabar jų dauginimui ir dauginimuisi vis geresnės sąlygos. Bet juk tų dirbtinių šiltnamių gali staigiai nelikti. Užtektų vienos katastrofos, kurios masto ir padarinių numatyti neįmanoma. Ir tada gyvenimas pereitų į atkakliųjų savaimukų rankas – į tų, kurie išliktų, išsilaikytų, jei tik dar rastųsi neapnuodytos žemės plotelis, neužterštas bent vienas šaltinis ar šulinys. Žmonės į savo didaktines programas turėtų įtraukti išlikimo galimybę – ne tik bunkeryje, rūsyje ar garaže, bet ir prasikūrimo, įsikūrimo žemės lopinėlyje. Taip, ugnies reikia pirmiausia, kad ir iš titnago gabalų trinties. (Kokių gražių titnagų dar aptinku aukštumėlių žvirgžde prie Šventosios, vis pasiimu – ar tai reiškia, kad galvoju apie ugnį kaip gyvenimo pradžią mūsų vis dar atšiaurioje žemėje, kur saulė tešildo taip trumpai?)

Taip, savarankiškumą suvokių ir kaip instinktą gyventi, sugebėti gyventi. Baugius lietuvių savijudybių skaičius sieju su gyvenimo instinkto silpnėjimu. Paradoksas, bet gal ir ne: stiprėjant gerovei, silpsta savarankiško gyvenimo instinktas. Žmogus sėdasi prie labdarinės sriubos lėkštės, išsivirti per sunku, per sudėtinga. Gatavas maistas, gatavos pramogos ženklina žmogaus nesugebėjimą (ir jau nenorą) ką nors daryti iš pradžių.

Su šypsena pasakysiu, kad iki šiol bijau prarasti, užmiršti pirminius įgūdžius: kartais kepu duoną, tikrą, su raugu, kad viską daryčiau iš pat pradžių. Kad jokio pagreitinimo. Duona – ne sriuba, panorėjęs neišsivirsi. Juk nėra taip paprasta pasisodinti bulvių, žinoti, ko joms reikia, kada apkaupti ir kaip, kada jau galima pasikasti, o gal dar pirma, atsargiai įkišus ranką į žemę po šaknimis, apčiuopti kur didesnę ir atsargiai išsitraukti, nutraukiant tik jos vienos bambagyslę. Ir suvokti, kaip tai yra, kai nutrauki bambagyslę (kiek čia perkeltinių reikšmių). Svarbu, kad ne per anksti, bet ir kad ne per vėlai. Kai jau iškasi kelmą, randi ir bulvę motiną, kartais dar apysveikę, tik surukusią, susitraukusią. Tikrai – lyg seną moterį. Maitinančioji gysla kartais būna įaugusi į naujosios bulvės kūną – laiku nenutraukta. Kaip ir žmonių gyvenime: mamos per stipriai prisiriša prie vaikų, per ilgai juose užsibūna.

Bulvė, kodėl bulvė, kodėl jos vaizdiniai vis budi mano sąmonėje? Arvydas Šliogeris sukūrė *bulvės metafiziką*, lietuviškąją filosofiją. Gerai ją girdžiu, jaučiu, galiu apie ją kalbėti. Bulvės forma panaši į kiaušinio: ankstyvasis „kiaušinėjimas“ – įkišti ranką į bulvės „lizdą“, apčiuopti, išsitraukti. (Babūnelė kas rytą savo vištas mokėjo patikrinti – įkiša du pirštus ir žino, dės tą dieną ar ne, kiek kiaušinių turėtų būti, reikėdavo tiek ir surasti.) Iš vaikystės patirties laukų ta mūsų bulvė – ne tik iš sunkaus darbo, ne tik iš pagrindinio pokario kolchozinių šeimų maisto (kokie pilvoti, įdubusiomis krūtinėmis buvo patys vargiausios; tai nuo bulvių, sakydavo babūnelė). Neveislinės, sumaišytos bulvės spalvotos, atsimenu jas, ypač mažąsias, krestyje kratomas tol, kol nusidažydavo: balsvos, rausvos, gelsvos, melsvos. Tobulos bulvės forma – lyg gyvybės ovalo. Bulvės, panašios į žmones: maža tupėdama bulvių vagoje turėjau bulvių žmogiukų su galvytėmis, rankytėmis, supdavau juos į skudurėlius, migdydavau. Miegokit ramiai, mano bulviukai. Likit saugūs mano atmintyje.

Bulvė nėra kantri, bijo šalną, bijo sausros, bijo, kai labai šlapia, pūva. Tokia palepusi amerikone. Kantrus yra mūsų rugys. Rugys žiemkentėlis. Justinas Marcinkevičius yra sakęs, kad rugys jam yra svarbiausias augalas. Rugys – lyg medis, į kurį įsilipęs toli matai. Matyta iš rugio mūsų

protėvių tikrai toli, *rugio dainos* neapbrėpiamos. Ir rugio motyvas – poezijoje. Tai ne šiaip sau, tai nėra atsitiktinis dalykas, o pirminė *kantrybės gyventi* išmintis. Gyvenimas nėra pramoga ar spektaklis – nusibodo ir išeini, negalvodamas apie tuos, kuriuos palieki. Kam vargintis. O juk negalima tikėtis, kad pragyvensi be vargo, kad neteks kentėti. Teko, tikrai teko. Reikia tam ruoštis. Gyvenimas reikalauja kantrybės. Tą *kantrybės gyventi* principą reikėtų kloti į šiuolaikinės didaktikos ir moralės pamatus, jį aiškinti, aiškintis, ugdyti. Nebūtina laimėti, svarbiausia išverti – iš R. M. Rilke's supratau šį principą, jau autoritetingai ištartą. Kad suprastum tai, kas jau parašyta, reikia būti iki to priėjus kažkokiu kitu keliu, gal ir savaiminiu. Savaiminiu sielos rūpesčiu pačia savimi, savaiminėmis pastangomis aptikti save pasaulyje, žolės šešėlyje, vaiko žvilgsnyje, tobulame bulvės ovale. Aptikti ir ištartį, nors ir niekam negirdint, – *aš esu*. Klausimai, kurie kyla mano tyloje, yra *tie patys klausimai*

Išsikasiau rankomis;
gamtinė žemdirbystė
Bilaišiuose.

mai, su kuriais susiduriu poezijoje ar filosofijoje. Aptikti save pasaulyje iš atspindžių, atsispindėjusių. Vandenyje, medyje, žmoguje, žmonėse. Juk nežinau, kokia mano dalis liko kitame, kituose, kaip ji gyveno ir ar tebegyvena ta manoji dalis.

Kantrybė gyventi – būtinybė. Aistra gyventi – didi malonė, prigimtinė, neišsiugdoma, kūrybos, kūrybingumo pamatas.

Pokarinukų karta – kurie gimė karui baigiantis, pirmuoju penkmečiu po karo. Išplėstomis akimis žvelgę į viską, kas vyksta aplinkui, ir daug ko nesupratę. Ar galėjau suprasti savo motiną, be perstojo verkiančią, kad vyksta teismas, rodos, net *parodomasis*, kad žmonės matytų ir bijotų, ir kad jos mylimiausią seserį Aleksandrą Zelbieneį tikriausiai pasodins į kalėjimą, nes ji naktį iš kolchozo lauko parsinešė kelis pėdus rugių, juos nubloškė, gironomis sutrynė ir iškepė duonos trims, o gal jau ir keturiems savo vaikams. Niekada to neužmiršiu.

Su mama
ir teta Aleksandra
Zelbiene (kairėje)
(apie 2003).

Aleksandra Zelbienė, mano teta, Pasaulio teisuolė, pagerbta Izraelyje, apdovanota. Dvi žydaitės iš pradžių slėpėsi Keiniškėje, Stulginskių sodyboje, kur ir aš gimiau, paskui nuošaliau, pas Zelbas, bet jau tik viena. Su Varnių žydais ir babūnėlė, ir jos dukterys palaikė artimus ryšius. Dar ir aš buvau susitikusi su savo amžiaus mergaite, mamos bičiulės, kaip supratau, perkrikštytos, kad išliktų, dukra, prisimenu ją „Tauro“ bendrabutyje. Jei neklystu, vardu Lėja, studijavo vokiečių filologiją. Žydai žemaičiai, tokie kaip Šatrijos Raganos.

Kartais babūnėlė ir mama prasitardavo apie slėptas žydaites, bet tai atrodė savaime suprantama, kaip kitaip galėjo būti. Mama buvo mezgėja, aštuoniolikos ar devyniolikos metų nusimezgė suknelę iš kaimiškos vilnos ir apsikeitė su žydaite, kuri žiemą turėjo tik šilkinę. Vis pakartojau – tai mano pirmoji mitologija, dar vaikystėje mačiau tą vaizdą, šilkas buvęs gražus, gėlėtas, šiugždėjęs tarp pirštų. Bet nežinojau, kad tada, kai jau buvo pavojinga, tas mergaites pasiėmė Aleksandra, jau ištekėjusi ir gyvenusi dar nuošaliau. Išsaugojo vieną mergaitę, kitą perdavė kitur. Šauni ūkininkaitė Aleksandra, gal ir gražiausia tarp savo kaimo bendraamžių, kokiais 1952 metais teista už rugių pėdą, vadinasi, už badą, grėsusį jos vaikams. Pasaulio teisuolė. Pamatinės kantrybės moteris. Ant nugaros susinešė laukinių obelaičių, susisodino, pati skiepijo, augino sodą. Iki melioracijos, išardžiusios mano kaimus. Aleksandra buvo moteris, kuri viską pakėlė, visus sopulius, numarino savo pirmgimį ir savo mažiausią Donatėlį, mano pusbroliukus. Vasaros vakaras, einame su mama į šermenis, mama rankoj nešasi mažą maišelį su keliomis saujomis miltų, gal dar sviesto gniužulėliu, atitrauktu nuo savo vaikų. Gal ir kokį rublį, sutaupyta, užslėptą. Seserys yra tos, kurios dalinasi paskutiniu trupiniu. Ar galiu tikėtis, kad bent lašą kantrybės gyventi esu gavusi iš savo motinos, tetų, iš savo stiprių promočių, tarp kurių buvo ir tikrų nepaklusniųjų? Gal. Bet gal tas lašas dar laukia savo laiko – giminė yra stiprių, kūrybingų mergaičių. Ir aš turiu dvi dukraitės – gal tai ir yra daugiausia, ką žmogus gali turėti. Kraujas bendras – ir vyrų, ir moterų. Jurgis Baltrušaitis iš savo protėvių minėjo plieninio būdo senelę. Ir aš, be babūnėlės, turėčiau minėti bent vieną senelį, prosenelį. Savo sąmonėje turiu Antaną Šliogerį,

prosenelį, dar valgiau obuolius nuo jo obelių, riešutus nuo jo lazdynų. Turėjo keturias dukteris. Labai norėjo sūnaus. Sodininkavimu, noru skiepyti (kad ir miške, kad ir pakelėj) mano Antanas yra lyg „atsigimęs“ į mano prosenį, irgi Antaną.

Galvoju, kad pokarinukų kartoje, augusioje kaimuose, labiausiai nukentėjo berniukai. Moterys daugiausia liko savo vietose, namuose, prie jų glaudėsi mergaitės, tad buvo saugesnės. Vyrų buvo išstumti į kitą, svetimą, nepriimtina gyvenimą. Ką jau kalbėti apie kitas pokario aplinkybes, ginkluotus žmones, ne tik kovą, bet ir kerštą. Mūsų tėvai, seneliai, dėdės, kaimynai pradėjo gerti, gerti baisų naminį *samagoną*. Sirgo, anksti mirė. Nedaug išsilaikiusių, *kantriujų*. Ir mūsų berniukai anksti pateko į tą klampynę, į klampią vyriškumo sampratą. Dar nesubrendusių kūnų ir sielų, lengvai skęstančių. *Samagonas* pokarinukų kartoje pražudė daug vaikų, būsimų vyrų. Pavojus, kuris ištiko nepasirengusius, nespėjusius suvokti, kas vyksta, kokios bus pasekmės. Dalis mano kartos vyrų buvo prarasti. Praradimas glūdi ir giliau – apčiuopiu jį ir savyje, netgi kaip kaltę, kad per ilgai daug ko nesupratau. Bet jei būčiau supratusi, ar būčiau pajėgusi gyventi? Kaip kačiukui – gal tikrai reikia pabūti aklam, apsisprasti tamsoj, kad iškart neapaktum.

Marijus Šidlauskas

Vis dėlto man mįslė Jūsų charakteris – turiu galvoje ne tik tą Jumyse budinčią transcendencijos nuojautą, tą universalią protui ir ištarnei neprieinamą žmogaus liekaną, kurią taip jaučiate ir kituose. Taikumas, prielankumas, švelnumas ir, kita vertus, fundamentali tvėrmė, kažin kokia giluminė ištikimybė, absoliutus imperatyvas. Mažoji didumas, silpnojo stiprybė, apie kurią esate ne kartą mąščiusi (*mažų daiktų ištikimybė yra beribė* – iš „Sambalsių“). Sakote neturinti mano kietumo (ir verčiate mane tai audringai užginčyti – tiek to, ne vieta). Užtat turite savąjį. Mane domintų būtent Jūsų charakterio kietumas – nedemonstruojamas, bet juntamas kaip pamatinis vertybių granitas, paveldėtas tikriausiai iš tėvų (*mamos lietuvybė buvo kiečiausia*), galbūt iš senelių. Fenomenali atmintis, įskaitant spalvinę, – iš motinos? Beje, esate tėvo ar motinos vaikas?

Kiekvienas žmogus yra mįslė sau ir kitiems. Tik atrodo, kad permatoma, bet tik pačiame paviršiuje. Matomi tik paviršiai, – čia prisidėtų Arvydas Šliogeris ir sakytų, kad nieko daugiau ir nėra, tik paviršiai, kuriais liečiamės, prie kurių liečiamės, kuriuos galime patirti. Ankstyvasis Arvydas, poetiškesnis ir ne toks radikalus, truputį nusileistų: galbūt tai gelmės paviršius. Mano taikumas, manyčiau, ir iš silpnumo, galiu tik išlįsti tarsi iš kokios savo slėptuvės, pasakyti, ką galvoju, ir vėl pasislėpti. Galėjai pastebėti, kad menkai, o gal ir visai nedalyvauju diskusijose, man neužtenka drąsos ir jėgos ginti savo tiesą, tiesiog pasitraukiu ir apsikasu. Kartais ilgam. Kartais ieškau išeities, sakau, kad savo tiesą turiu savyje, mano tiesa manyje saugi. Saugi manyje ir mane saugo. Tikrai, nemeluotai, neišsigalvotai turiu tą jutimą. Jaučiu, kad ir kitame budi jo tiesa arba siela. Jei budi. Nežinau, ką vadinu siela, tik jaučiu ją esant. Labiau kaip šviesą. Bet kažkur yra ir baugi juodoji skylė, ji įtraukia žmones, įsitraukia. Kartais neįmanoma pasipriešinti. Gal siela pasirodo ir kaip liekana – kaip tai, kas lieka, atkakliai užsilieka. Kas nepasakoma. Kas budi. Bet ir kas budina, lyg prisako budėti. Yra tai, ko negali žinoti nei paaiškinti, dėl ko ir tiki, ir netiki, kartais tą pačią akimirką.

Ta menkojo neįveikiamybė: kiek kartų esu citavusi Albiną Bernotą – o menka žolelė juokias cypdama iš dalgio ir minkštai pro ašmenis praslįsta. Ir apie žmones – apie tuos, kurie ir baugiuoju pokariu, jau ir mano gyvenimo laiku, pro dalgio ašmenis praslįdo, liko augti ir auginti, liko

gyventi, tvirtinti kantrybę gyventi. Reikia herojų, bet reikia ir kantriųjų. Reikia ažuolų, bet kas jie būtų be žolės.

Ta mažųjų daiktų ištikimybė – mamos stalčiukai po jos mirties, nieko, kas galėtų kam nors būti reikalinga, tik jai, tik jos. Jos skarelės, spalvoti perkeliniai, štapeliniai, šilkiniai ketvirtainiukai. Neišeidavo neapsirišusi galvos – *kuskelė*, sakydavo. Visada ir juoda atsargai – kasdienė ir išieginė. Ir po motinos, ir po vyro, ir po sūnaus mirties turbūt metus vaikščiojo juodai. Per tėvo mirties metines kaimynė ceremoningai nurišo juodą skarelę, jau Vėžaičiuose, savo krašte nebuvau to mačiusi. Mažieji daiktai pasitraukia iš gyvenimo kartu su savo suverenu. Gali pasiimti, bet negali išsaugoti jų gyvybės. Tik man ant mano šiaurinės palangės yra gyvas akmenukas nuo jūros, kurį pasiėmiau kartą dar šaltą, vėjuotą kovo popietę, baigusi skaityti trumpą paskaitų kursą Klaipėdos universitete. Tik man yra svarbus tas popierinis angeliukas, kurį į rankas įdėjo maža mergaitė neįgalių vaikų darbelių mugėje. Be manęs, be mano ryšio su jais tų mažų, beverčių daiktelių nebūtų, nėra. O man labai yra – ir vėl tarsi koks saugos ratas. Jau seniai išėjo tokia knygelė „Sauganti sąmonė“, gražiai Sigutės Chlebinskaitės padaryta. Saugojimo, saugumo jautimas man svarbus, tada bandžiau apčiuopti, iš ko ir kaip jis atsiranda, susidaro. Iš steigimo ir saugojimo (steigties ir saugos) dviskaitos, kurią pravėrė Martinas Heideggeris, o lietuvių kalboje įtvirtino Arūnas Sverdiolas, man svarbesnis antrasis narys. Netgi galvoju, kad steigėjų pakanka, nes juk daug kas įsteigta prieš amžius ir amžiams, o saugančių vis labiau trūksta.

Mano mama turėjo ką saugoti, kad ir tą savo lietuviybę, mažą, vaikišką, iš pradžios mokyklos. Kieta, nepalenkiama buvo jos ištikimybė lietuviškumui – taip, kaip suprato: kalba, himnas, vėliava, nesimaišymas su svetimaisiais, *dvi vieros ant vienos pagalvės netelpa...* Gal ir telpa, mama, gal ir telpa, – atsargiai jos kietumą minkštinu jau pagal jaunosios giminės patirtį.

Gal ir mama labiausiai manyje atsiliepia – tiksliau, jos giminė, jos pusė. Gražieji, moteriškieji mamos bruožai labiau perimti sesers Elytės, farmacininkės. Kai *einu laukais* (mama to labai nemėgo, gal net bijojo),

manyje eina tėvas, jis ir nemiega, galvodamas kažką, ko niekam nereikia. „Biedeli (nežinau, ką reiškė tas jo dažnas priežodis), kудie tat žmuogū tor mįslyti apie tun, ko nie anam, nie kityms nareik, kудie tat nagalio rame myguoti, užmygto è tujau atsibondo“, – skųsdavosi mamai. Vargšas mano tėvas, jaunas ir gražus Lietuvos kariuomenės ulonas, vienmetis su savo valstybe, gimęs 1918-aisiais, labai suvargintas ilgo karo, frontų, nelaisvės, pokario. Geras, ištikimas sūnus, bajoriškai pagarbiai iki pat motinos gyvenimo galo bučiuodavęs jai ranką.

Kodėl tai šitaip ryškiai atsimenu? Atmintis manyje gali atsigavinti kad ir iš vėjo gūσιο už namo kampo Vilniuje. Staiga pajuntu, kad *tai* yra buvę, ir lyg koks siūlas vyniojasi gilyn, gilyn, kol į kažką atsiremia, išsiskleidžia. Neatsimenu faktų, datų, bijau supainioti kokį pavadinimą. Savo paskaitas studentams skaitydavau be faktų (na, ne visai). Žinojau, kaip lengva susikompromituoti. A. a. Jonas Šlekys, tikras faktininkas, kartą per paskaitą staigiai paklausė, koks Vaitkaus vardas – Motiejus ar Mykolas. Laimė, nesuklupau: tikrai, Gustaitis su Vaitkumi kartais arti.